

Het aktie-onderzoekscentrum thuisloosheid* over landloperij: armoede achter slot en grendel

Thuisloosheid, een extreme vorm van marginalisering en armoede, is geen nieuw probleem. Wel vrij nieuw is de vaststelling dat dit probleem toeneemt. In 1984 realiseerden de erkende onthaalhuizen in ons land niet minder dan 12.000 opnames. Dagelijks verblijven ca. 1.900 medemensen in homes. Daarnaast tellen we nog een gemiddelde van om en bij de duizend landlopers, geïnterneerd in de rijksinrichtingen van het Ministerie van Justitie. Naast deze officieel geregistreerde en dus gekende gevallen, is er nog de ongekende, anonieme armoede. We bedoelen hiermee het zogenaamd 'dark number': de thuislozen en maatschappelijke schipbreukelingen die op gemeubelde kamertjes, in logementshuizen, krotwoningen, kraakpanden enz. verblijven.

Onder het pakket thuislozen nemen de landlopers een bijzondere positie in. Net zoals de thuisloze kan de landloper omschreven worden als iemand die geen 'primair leefmilieu' meer heeft. Thuisloosheid kwam in het recente verleden overigens gewoon op landloperij neer. De onthaalhuizen bestonden immers nog niet. Automatisch kon iedere thuisloze als landloper gevat en opgesloten worden. Ondanks de bijna spectaculaire uitbouw van de thuislozenzorg wordt een niet onbelangrijke fractie van de thuislozen als landlopers beschouwd. Het zijn diegenen die geen 'sociale' oplossing vinden voor hun probleem en aldus in contact komen met justitie.

Het grote verschil met de 'gewone' thuisloze ligt uiteraard in de aanpak. De thuisloze wordt sociaal bejegend, de landloper strafrechtelijk. Aan de basis hiervan ligt de bijna honderd jaar oude, nog steeds van toepassing zijnde, wet op de landloperij van 1891 en artikel 347 van het strafwetboek, die landlopers bepalen als zij die noch vaste woonplaats, noch middelen van bestaan hebben en gewoonlijk geen ambacht of beroep uitoefenen. Door een administratieve internering te voorzien van personen, zonder dat ook maar een verdenking van misdrijf bestaat, is deze wet ten onrechte repressief. Onze wet is dus uiterst tegenstrijdig op dit vlak: hoewel de landloperij niet als een misdrijf beschouwd wordt, wordt de landloper niettemin voor de rechter gebracht, veroordeeld en opgesloten (zij het dan louter uit veiligheidsoverwegingen). De wet op de landloperij is bovendien overbodig aangezien iedere Belg recht heeft op een bestaansminimum (wet van 7.8.'74) en op sociale dienstverlening (wet van 6.7.'76). Tenslotte is deze wet zeer ondoeltreffend. Het aantal interneringen neemt jaarlijks toe: van 1.283 in 1963 naar 2.246 in 1982. De landloperij wordt er ook niet beter van. Men moet immers weten dat buiten de verplichting om door arbeid een 'uitgaanskas' van 10 tot 15.000 frank te vergaren, niets voorzien is om de in vrijheid gestelde landloper verder te helpen. Binnen de kortste tijd is dit geld verdwenen en zit hij opnieuw zonder woonst, zonder werk, zonder bestaansmiddelen. Het

*Het *aktie-onderzoekscentrum thuisloosheid* is een initiatief van de Vereniging Der Vlaamse Onthaalhuizen vzw, Waterloostraat 27, 2600 Berchem (03/239.73.53). Het Nationaal Project Landloperij wordt uitgevoerd in samenwerking met de Association des Maisons d'Accueil asbl, 205, Chaussée de Wavre, 1040 Bruxelles (02/649.47.98).

hoeft geen verbazing te wekken dat de meesten onder hen zich opnieuw laten opnemen in de kolonie, om zo te belanden in een eindeloze cirkel. In de statistieken leest men af dat twee op drie landlopers reeds meer dan 4 maal geïnterneerd werden en dat slechts één op tien aan een eerste opsluiting toe is.

Landloperij zal niet vanzelf uitsterven zoals sommigen misschien verhoopden. Zeker niet in het huidige sociaal-economisch klimaat. Bovendien houdt het systeem zichzelf in stand. Teneinde de diskriminatie tussen de bejegening van thuislozen versus landlopers op te heffen, gaan steeds meer stemmen op om de wet van 1891 dan maar gewoonweg af te schaffen. Dit zou echter een te directe stap zijn, want daarmee zou men zo'n duizend landlopers (waaronder heel wat oudere, vaste instellingsklanten) onvoorbereid op de thuislozenzorg en de reklassering afwentelen. Belangrijker nog is dat deze afschaffing zinloos zou blijven, indien niet tegelijk de wetgeving op de openbare dronkenschap en op de domiciliëring wordt aangepast. Gebeurt dit niet, dan valt eerder te vrezen dat de rechtbanken daarvan gebruik zullen maken om landlopers op te sluiten en zodoende dezelfde mensen nog strenger en langer te 'straffen'.

Zo is het idee gegroeid om het probleem vooraf grondig te bestuderen en werd, op initiatief van de V.D.V.O. en A.M.A., een nationaal aktie-onderzoeksproject landloperij opgezet. Het uiteindelijke doel van het project is, op basis van de resultaten van het aktie-onderzoek, de internering van landlopers en bedelaars te vervangen door een welzijnsbeleid dat beter beantwoordt aan de huidige sociologische en juridische context. Gedurende drie jaren zal getracht worden landlopers te onttrekken aan het interneringsproces door een hulpaanbod te doen, dat moet gevormd worden door samenwerking en koördinatie van sociale diensten (O.C.M.W., onthaalhuizen, diensten van het forensisch welzijnswerk, diensten voor alcoholisten, ...). Hiervoor worden vier pilootprojecten ingericht in grote steden (Antwerpen, Brussel, Gent en Luik). Dank zij de goedkeuring van een nationaal B.T.K.-project is het tot 'Aktie-Onderzoekscentrum Thuisloosheid' gedoopte experiment reeds van start kunnen gaan met deze pilootprojecten in drie van de vier steden. Om het aktie onderzoek te doen slagen hoopt V.D.V.O./A.M.A. op een bereidwillige en verregaande samenwerking tussen alle jusstitiële, administratieve en sociale diensten.

Verwacht wordt, dat het tot een dekriminalisering van de landloperij zal komen en dat de opvang van deze categorie thuislozen zal kunnen geïntegreerd worden in de thuislozenzorg en het forensisch welzijnswerk. Voor een niet onbelangrijke groep (diegenen die niet opnieuw willen of kunnen geïntegreerd worden in onze samenleving) kunnen de huidige rijksinstellingen omgevormd worden tot de rijksonthaalcentra voor vrijwillig verblijf. Uiteindelijk zal een nationaal forum tot hervorming van de wet op de landloperij worden samengeroepen dat, op grond van de in een eindrapport geformuleerde onderzoeksresultaten en beleidsadviezen, een gefundeerd antwoord zal kunnen geven op de vraag hoe het verder moet met de aanpak van het fenomeen landloperij in België.

Daarvoor zal het noodzakelijk zijn de middelen die het ministerie van Justitie nu besteedt aan de opsluiting van landlopers (jaarlijks 300 miljoen frank) over te dragen aan de Gemeenschapsministeries in Vlaanderen en Wallonië die bevoegd zijn voor welzijnszorg om zo te vermijden dat de politierechtbank een 'ter beschikkingstelling van de regering' uitsprekt gevolgd door een internering in

Wortel, Merksplas, Saint-Hubert of Sint-Andries (voor vrouwen) en om aan de landloper toe te laten een beroep te doen op O.C.M.W. en onthaalhuizen. Financieel is dit best haalbaar aangezien het bestaansminimum (14.176 fr. per maand) slechts 40 % bedraagt van de kosten om één persoon gedurende één maand te interneren!

Daniël Lescrauwaet, regionaal coördinator
Pierre Neyrinckx, regionaal coördinator
Gerard Van Menxel, onderzoeker